

KUDÜS: BARIŞ İSTEYEN BİR ŞEHRİN DİNÎ ARKA PLANI

Prof. Dr. Mehmet AYDIN*

Öz

Dünyanın her yerinde barış, bir huzurdur, bir gönül rahatlığıdır. Ancak Kudüs'te barış, daha çok şeyi ifade etmektedir. Kudüs'te barış, dini bir tatmindir. Her din mensubunun bu dini huzuru hissetmesidir. Dini arka plân yönünden Kudüs, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet için "Kutsal bir şehirdir". Çünkü Kudüs, bu üç dinin kutsal emanetlerinin saklandığı, Hz. Davut'un, Hz. Süleyman'ın Hz. İsa'nın ve Hz. Muhammed'in ayak izlerinin bulunduğu bir şehirdir. Bunun için Kudüs, üç İlahi dinin kutsal şehridir. Her üç dinin Kutsal kitabında Kudüs'ten bahsedilmiştir. Hz. Süleyman'ın Beyt-i Mikdaş (Kutsal Ev) Kudüs'te yaptırdığı, Hz. İsa'nın İncili Kudüs'te vaaz ettiği, Hz. Muhammed'in Miraç'ta Kudüs'e geldiği, sırayla Tora'da, İncil'de ve Kur'anda zikredilmiştir. Bunun için Kudüs'ün, özel bir statüsü olmalı ve bütün İlahi din mensuplarına açık olmalıdır. Çünkü Kudüs, üç ilahi dinin ortak mirasıdır.

Anahtar kelimeler: Barış, Kudüs, Beyt ha Miktaş, Mescid-i Aksa.

Jerusalem: The Religious Background of a City which Longs for Peace

Abstract

Peace throughout the world is serenity and an inner calm. However, in Jerusalem, peace means more than that and is a religious satisfaction. It is a religious peace felt by every religious member. From all Abrahamic religions perspectives, Judaism, Christianity and Islam, Jerusalem is a sacred city. The reason for this is that Jerusalem is a city where the relics of these religions are being kept, and the footsteps of King David, King Solomon and the Prophet Muhammed can be found. Due to these facts, Jerusalem is a holy place for these three monotheistic religions. It is mentioned in their holy books. In the Torah, the New Testament and the Quran, it is stated that King Solomon built the holy home (Beyt-i Mikdaş) for the Jewish people, Jesus the Messiah preached the New Testament and the Prophet Muhammed came to the city in one of the two parts of the Night Journey, during the Miraj. For this reason, Jerusalem must have a special status, and it should be opened to all monotheistic religions members and followers because it is a legacy for all of these three religions.

Keywords: Peace, Jerusalem, Holy City, Al Aksa Mosque

---

* Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, mhaydin942@gmail.com

Dünyanın her yerinde barış, bir sükûnettir, bir huzurdur, bir gönül rahatlığıdır. Ancak **Kudüs'te barış**, daha çok şeyi ifade etmektedir. Kudüs'te barış, bir dini tatmindir. Her din mensubunun bu dini huzuru hissetmesidir. **Kudüs**, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için "**Kutsal bir Şehir**"dir. Çünkü Kudüs, bu üç dinin kutsal emanetlerinin saklandığı, Hz. Davud'un, Hz. Süleyman'ın, Hz. İsa'nın ve Hz. Muhammed'in ayak izlerinin bulunduğu bir şehirdir. Bunun için **Kudüs**, üç İlahi Dine ait kutsal emanetlerin muhafaza edildiği bir yerdir. Bu kutsal şehre gelen her Yahudi, kutsiyetten bir parça taşımaktadır. Yahudiler için Kudüs, coğrafi ve tarihi olarak, Yahudilerle bütünleşmiştir. Bunun için Kudüs, Yahudi kutsal kitabının merkezine oturmuştur. Orada Kudüs için şöyle denmektedir: "**Seni anmaz, Yerusalımi (Kudüs'ü) en büyük sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın**"¹ Yahudiler, Babil esaret döneminde "**gelecek yıl Kudüs'te**" olma ümidi ile yetmiş yıl yaşamışlardır. Kudüs'e dönmek, onlar için mesihi bir ümit olmuştur.

Hıristiyanlar için ise Kudüs, İncil'in doğduğu yerdir. Hz. İsa, orada vaaz etmiş ve Golgotha tepesinde canını vermiş, göğe oradan yükselmiş, havarilere Kutsal-Ruh orada inayetini göstermiştir.

Müslümanlar için ise Kudüs, Hz. Muhammed'in Miraçta ayak bastığı bir şehirdir. Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya kadar geçen yolculuğun ilk durağıdır. Hz. Peygamberin, peygamberler meclisinde bulunduğu yerdir Kudüs. Böyle bir şehri dünyanın hiçbir yerinde bulamazsınız. Bunun için Kudüs, her üç din için ve insanlık aşkı için bir barış şehri olmalıdır. Bu barış, mutlaka Kudüs'te kurulmalıdır.

Bu kutsal şehrin garip de bir tarihi vardır: Kudüs'ü M.Ö. 1000 yılına doğru Hz. Davut (1010-970) kurmuş ve oğlu Hz. Süleyman (970-931), Kudüs'ü imar etmiş ve Kudüs'e kendi adını taşıyan muhteşem Mabedi inşa ettirmiştir. Bu, **Beyt ha Miktaş (Kutsal Ev)** olan Süleyman Mabedi'dir. Babil Kralı, Nebuchodonosor (605-562) Kudüs'ü 587'de tahrip ederek, Yahudileri Babil'e sürgün etmiş ve bu sürgünün izleri, yetmiş yıl devam etmiştir. Kudüs'e ilk dönüş, M.Ö. 538'de başlamıştır. Cyrus'un fermanı ile başlayan bu dönüş, 517 yılına kadar devam etmiştir. **Nehemie** ve **Zarobabel** Kudüs'te İkinci Tapınağı yapmaya başlamışlardır. Bu dönem, Yahudiler için **İkinci Mabel** dönemi olarak belirtilmektedir. Daha sonra Kudüs'e dönen **Azra'nın**, Yahudilerin milli ve dini kimliklerini kazanmalarında ve Tora'nın teşekkülünde çok önemli rol oynadığı görülmektedir.

Fakat Antakyalı **Séleucides**'lerin (333-63) saltanatı döneminde Kudüs'te Pağan bir Helenleşme başlamıştır. Kudüs mabedi, Antiochus Epiphane tarafından 168 yılında yeniden yağmalanmıştır. Maccabelilerin isyanı ile Kudüs,

---

¹ Mezmurlar, 137/1

kısmi bir zafer elde etmiştir. Ancak 63 yılında Pompée tarafından fethedilen Kudüs, artık Romalıların dolaylı yönetimlerine boyun eğmek zorunda kalmıştır. Daha sonra, iki Yahudi isyanı, Kudüs'ü yeniden tahribe götürmüştür: Bu isyanlardan birisi, 70 yılında **Titus** tarafından bastırılmış diğeri de 134 yılında **Hadrien** tarafından bastırılmıştır. Bu tahriplerde Kudüs tapınağı yerle bir edilmiş ve yerine "**Jupiter Olympien Tapınağı**" inşa edilmiş ve şehir, **Colonia Aelia Capitolina** adını almıştır.²

Roma imparatoru **Constantin** zamanında Kudüs'e çok sayıda kilise yapıldığını görüyoruz. Daha sonra, Kudüs, Perslerin eline geçmiş (614), sonra 630 yılında **Basileus Heraclius** tarafından fethedilerek Bizans'ın eline geçmiştir. 638 yılında Halife Ömer tarafından Bizans'tan alınıp Müslümanların eline geçen Kudüs, artık bir Müslüman şehridir. Emevi Halifeleri tarafından 691 yılında **Kubbetü's-Sahra** inşa edilmiş, 710 yılında da **Aksa Camii** inşa edilmiştir. Artık Kudüs Müslümanlar için üçüncü kutsal şehir olmuştur. 1099'de Kudüs, Haçlılar tarafından fethedilerek, kısa bir süre, Kudüs Lâtin krallığının başkenti olmuştur. 1187'de Selahaddin-i Eyyubi tarafından yeniden fethedilen Kudüs, asırlarca bir Müslüman şehri olmaya devam etmiştir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin eline geçen Kudüs'e, Osmanlılar çok önem vermişlerdir. Kanuni Sultan Süleyman (1537-1541), Kudüs'ü surlarla çevirmiş, medreseler yaptırmış ve âdeta şehri süslemiştir.³ Bu mimari güzellikler, hala dikkat çekici bir şekilde ayakta durmaktadır. Kudüs 1917'den sonra İngilizlerin eline geçmiştir. 1947 yılına kadar, İngiliz mandası Kudüs'ü yönetmiş ve 1947'de İngilizler Filistin'i terk etmişlerdir. Birleşmiş Milletler, bu tarihte bu bölgede iki devletin kurulmasına karar vermiştir. Bu devletler, **İsrail Devleti** ve **Filistin Devleti**'dir. Bilindiği gibi, 1948-1949, 1956, 1967, 1973 ve 1982 Arap-İsrail savaşları sonrası, 1967'den beri **Doğu Kudüs**, İsrail'in işgali altında bulunmaktadır.

Kardinal **Etchegaray**'ın dediği gibi Kudüs, "**Yüz yıllık savaşların damgasını taşımakta ve farklı yüz yılların yaralarını bağrında saklamaktadır.**" Kardinal, Hz. İbrahim'e inanan bütün samimi müminleri, Kudüs'ten bahsetmeye ve orada sadece "**Peygamberi dilin**" kullanılmasına davet etmektedir. O, sözlerine şöyle devam etmektedir: "**Kudüs, bizim ona değil, onun bize sahip olması gereken bir yerdir. Orada herkes, beşeri aidiyetinden çıkmalı, Allah'ın aidiyetine girmelidir.**"⁴

Papa II. Jean-Paul 1984'te yayımladığı "**Redemptionis Anno**" isimli beyanatında, "**Kudüs'ün, bütün müminlerin ortak malı**" olduğunu zikretmektedir.⁵ Bu beyanatta papa şunları dile getirmiştir: "**Ben politik adamların, halkların kaderini elinde bulunduran bütün sorumluların,**

² Maurice Bormans, *Jerusalem*, (l'article inédit), p 1.

³ a.g.m., p. 2.

⁴ M. Bormans, p. 2.

⁵ Bu metin, la Documentation Catholique, 3, Haziran, 1984'te, 1875 nolu gazetenin 551-552. sayfalarında yayınlanmıştır.

uluslararası teşkilatların yöneticilerinin dikkatini, Kudüs şehrinin ve orada yaşayanların kaderine dikkat etmelerini isterim. Hiç kimse dışlanmadan, imanının sayısız ifadeleri, bu kutsal şehirde mevcut olan kültür ve barış davasına ve uyuma katkı sağlamalıdır ve sağlayabilmelidir”⁶

Yine Papa II. Jean-Paul, 22-26 Mart 2000 yılı jübilesinde, Kudüs'te Hac yaptığı sırada, **“Ağlama Duvarına”** koyduğu mektupta Kudüs'ün, insanlığın karşılaşma noktalarından birisi olduğunu belirterek şunları söylemektedir: **“Kudüs, kurtarıcı İsa'nın şehri olmadan önce, Allah'ın kitabı vahyinin tarihi yeri olmuştur.** Kudüs öyle bir yerdir ki, başka yerlerin sahip olmadığı, Allah'la - İnsan arasındaki diyalogun yeridir. Yerle-Göğün bir karşılaşma noktasıdır. Hıristiyanlar, gözlerini canlı şekilde ve dini bir sevgi ile oraya çevirmektedirler. Çünkü İsa'nın sesi, birçok defa orada çınlamıştır. Kefaret olayı orada gerçekleşmiştir. İlk Hıristiyan cemaatinin doğduğu yer Kudüs'tür.”⁷

Yahudiler, Kudüs'ü, Hz. Davud'un bir eseri, oğlu Süleyman'ın kutsal mabedinin şehri olarak görmektedirler.

Müslümanlar için Kudüs daha kutsal bir şehirdir. Daha İslâm'ın başlangıcından itibaren Kudüs'ün kutsallığı, Müslümanlarca kabul edilmiştir. Kudüs, Müslümanların imtiyazlı şehirlerinden birisidir ve Müslümanların ilk kiblesidir.

Bunun için Kudüs denince akla daima dini çağrışımlar gelmektedir. Bu sadece Müslümanlar için değil, Yahudiler ve Hıristiyanlar için de öyledir. Yahudiler için **Sion**, Tanrı Yahve'nin, milletinin arasında oturmayı vaat ettiği yerdir.⁸ Yine Mezmurlarda şöyle denmektedir: **“Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar, yeryüzünün tümüne sesleniyor. Güzelliğin doruğu Sion'da parlıyor Tanrı”⁹** I. Krallarda da şöyle denmektedir: **“Gözlerin, gece-gündüz “orada bulunacağım” dediğin bu tapınağın üzerinde olsun. Kulunun buraya yönelerek ettiği duayı işit. Burada yönelerek dua eden kulunun ve halkın İsrail'in yalvarışını işit. Göklerden oturduğun yerden kulak ver, duyunca bağışla.. Halkın İsrail'den olmayan, ama senin yüce adını, gücünü, kudretini duyup, uzak ülkelerden gelen yabancılar, bu tapınağa gelip dua ederlerse; öyle ki dünyanın bütün ulusları, halkın İsrail gibi, senin adını bilsin, senden korksun ve yaptırdığın bu tapınağın sana ait olduğunu öğrensın.”¹⁰**

Yahudiler, Babil esaretinde, hep Kudüs hayaliyle yaşamışlardır. **“Babil ırmakları kayısında oturup, Sion'u andıkça ağladık”¹¹** demişlerdir. Dönüşte Kudüs Tapınağı yeniden yapılacaktır. Sion, sürgünden geri gelecektir¹². Ancak

⁶ A.g. beyanat, s. 551-552.

⁷ M. Borrmans, p. 2.

⁸ Çıkış, 25/8; 29/45; I. Krallar, 6/13; Ezekeil, 43/9; Zekeriya, 8/3.

⁹ Mezmurlar, 50/1-2.

¹⁰ I. Krallar, 8/29, 41, 43.

¹¹ Mezmurlar, 137/1.

¹² Mezmurlar, 126/1.

Kudüs'te yıkım bitmeyecektir. Zamanlar tamamlanacak, sonunda Kudüs, dünyanın merkezi olacaktır. Çünkü "Sion'dan Tora çıkacaktı ve Kudüs'ün kalbinin sözü olacaktı."¹³ "Evin, bütün milletler için ibadet evi olacaktı"¹⁴ Böylece bir gün Yahudiler için Kudüs, muhteşem uyanışı görecektir. Zaferi ışık gibi parlayıncaya, kurtuluşu meşale gibi yanıncaya dek Sion uğruna susmayacak, Kudüs uğruna sessiz kalmayacağım"¹⁵ İşte Yahudiler, tarihin en zor şartlarında bile Sion özlemi ile teselli bulmuşlar, Mesihî bir ümitle dolu olarak yaşamışlardır. Talmudun **Haggadah** kısmı, Kudüs'ü yaratılışa ortak yapmakta ve şöyle demektedir: "**Eben ha Shetiyyah**'dan itibaren (temel taşından itibaren), Allah'ın dünyayı yarattığı "**Ahit Sandığı**" I. Tapınakta, bu taşın üstünde bulunmaktadır.¹⁶ Yine Yahudi dini düşüncesine göre Hz. Adem Kudüs'ün toprağından yaratılmıştır.¹⁷ O, ilk kurbanı, Kudüs'te büyük mihrabın üstünde sunmuştur.¹⁸ Daha sonra orada, Hz. İbrahim oğlu İshak'ı kurban etmeye hazırlanmıştır. Semavi Kudüs, yeryüzü Kudüs'ünün üstünde bulunmaktadır.¹⁹ Semavi Tapınak, dünya yaratılmadan önce vardı. Ancak semavi Kudüs, Allah'ın yeryüzündeki Kudüs'e olan aşkı için yaratılmıştır.²⁰ Yahudilere göre, gelecek zamanlarda, semavi Kudüs, yeryüzü Kudüs'ünün yerini almak üzere inmeyecek, yeryüzü Kudüs'ü öylesine geliyecek ki, O, Allah'ın tahtına kadar uzanacaktır.²¹ Bütün bunlar, İsrail halkı için, Yahudi Spiritüalitesi için Kudüs'ün önemini anlatmaya yetecektir.

Müslüman dünyanın ilk kiblesi olan Kudüs'ün 21 Ağustos 1969'daki Mescid-i Aksa yangınından beri, İslâm dünyasının yeniden kalbi olmaya başlaması dikkat çekmektedir. 22-24 Eylül 1969'da, Rabat I. İslâm Konferansı, Müslümanların kutsal kitapları ve dini gelenekleri, onların Kudüs tavırlarına kaynaklık etmektedir. Çünkü Hz. Muhammed'in, İsrâ-Miracı, doğrudan Aksa Camiine işarette bulunmaktadır.²² Bu seyahatten Hz. Muhammed, Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksa'ya gelmiş, oradan üçüncü Semaya çıkmıştır. Böylece Kudüs, Hz Muhammed'in Miraç seyahatinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Bunun için Kudüs, Müslümanlar için kutsal bir şehirdir.²³ Hicretten sonra ilk Müslümanlar, namazda Kudüs'e dönerek ibadet ediyorlardı. Bunu da Mekke putperestlerine karşı bir tavır olarak yapıyorlardı. Hicretten on sekiz ay sonra,

¹³ Mika, 4/2; İşaya, 2/3.

¹⁴ İşaya, 56/7.

¹⁵ İşaya, 62/1.

¹⁶ Tanh Buber, *Pericope Qedoshim*, 10.

¹⁷ Pre, XII.

¹⁸ Tekvin, 34/9.

¹⁹ Tnh. *Pérecop pegûdei*, 1.

²⁰ Tnh. *Pérecop Nasso*, 19.

²¹ Kurt Hruby, *Jerusalem-Sion in Dictionnaire de Religions*, Paul Paupard, Paris, P.U.F. 2. Vol. Paris, 1993, Vol. I, p. 1025-1026.

²² Kur'an, 17/1.

²³ Kur'an, 2/142/144.

artık Müslümanların kiblesi, Kâbe olmuş ve Müslümanlar Namazda Mekke'ye doğru dönmüşlerdi.²⁴

İlk kiblenin Kudüs olarak seçilmesindeki sebepleri bazı hadisler şöyle açıklamaktadır: "Hz. İbrahim'in, İsmail'i kurban etmek üzere getirdiği kaya (sahra) Kudüste bulunmaktadır. Bunun için, ilk Müslümanlar bu kayaya doğru dönerek namaz kılmışlardır. Yine bazı Hadislere göre, Ahirzamanda İsa, Kudüs'te Deccal ile savaştık ve bin yıllık barış ve adaleti orada sağlayacaktır. Öyle ki ölüm meleği İsa'yı, Kudüs mabedin de Tora, İncil ve Mezmurları okurken bulacaktır. İslâm dünyası için Kudüs'ün faziletleri konusunda, birçok eser yazılmıştır. Özellikle bu eserler, haclı seferleri sırasında yazılmışlardır.²⁵

Hıristiyanlar için ise Kudüs, Hıristiyanlığın doğduğu bir şehirdi, beklenen Mesihin geleceği şehir Kudüs'tür. İsa'nın konuştuğu, ibadet ettiği yer Kudüs'tür. Yine İsa'nın çarmıha gerildiği, gömüldüğü ve üç gün sonra dirildiği yer Kudüs'tür. İlk Hıristiyan cemaatinin teşekkül ettiği yer Kudüs'tür. İlk konsil orada toplanmıştır (47-49). Her dönemde Kudüs Hıristiyan varlığına şahit olmuştur. En büyük kilise babaları, Kudüs'te yetişmiştir. Saint Cyrille (315-356), Saint Sophrone ve Euthyme le Grand (377-473) bunlardandır.²⁶ Haçlılar döneminde Kudüs'te bir Latin patrikliği kurulmuştur (1099-1271) Kudüs, 1845'te Anglo-Prussien bir piskoposluğa da sahip olmuştur. Ancak yüzyıllar boyunca kilisenin Kudüs'te tanığı olduğu geleneksel patriklik, Ortodoks ve Helen karakterli Patriklikler olmuştur.²⁷ Böylece yüzyıllarca Kudüs'te, Ermeniler, Kıptiler, Yunanlılar ve Latinler birlikte yaşamayı öğrenmişlerdir. Diğer farklı Hıristiyan grupları, 1988'den beri Orta-Doğu kiliseler konseyi adı altında birleşmişlerdir. Kudüs, yüzyıllardır dünya Hıristiyanlarını kendisine çekmektedir. Hıristiyanlar, İsa'nın varlığını yeniden hissetmek için Kudüs'e Hacca gelmektedirler. Kudüs için Luka, şöyle sitemkâr sözler söylemektedir: **"Kudüs Kudüs! Peygamberleri öldüren ve kendisine gönderilenleri taşıyan Kudüs! Tavuğun civcivlerini kanatları altına topladığı gibi, kaç kez çocuklarını yanıma toplamak istedim. Ama bunu istemediniz"**²⁸.

Kudüs'e göç etmek isteyen Hıristiyanlar daima olmuştur. Özellikle, Fransisken tarikatı mensupları, Haçlı seferinden sonra, Hıristiyanlığın kutsal yerlerinin bekçileri olmak için Kudüs'e akın etmişlerdir. **Bethléem**'de Saint Jeröme (347-420), Papa St. Damase'ın isteği üzerine (405), incili **Vulgate** adı

²⁴ Kur'an, 2/142/144.

²⁵ Ebu'l-Meâli el-Makdisi, Fedailu'l-Kuds ve's-Şam; es-Sulafi, Fedailu'l-Muhaddes es-Şam (1180); el-Cevzi (1182-1257), Fedailu'l-Kudsü's-Şerif; İbnü'l-Firkan, Ba'isü'l-Nüfus ila ziyaret el-Kuds; Şihabeddin el-Makdisi, Müzhiru'l-Harem, Fi Ziyaretu'l-Kuds ve's-Şam, İbn Teymiyye, (1263-1328), Qaida Fi Ziyarati Bayti'l-Makdis, es-Suyûti, İthafu'l-akhirsa bi-Fedaili'l-Mescidi'l-Aksa; el-Ulaymi, el-Unsu'l-Jalil bi-tarihi'l-Quds ve's-Şam (1495).

²⁶ M. Borrmans, p. 6.

²⁷ a.g.m., p. 6.

²⁸ Luka, 13/34.

altında **Latinceye** tercüme etmiştir. Avrupa'da, kutsal topraklara yoğun Hac organizasyonları yapılmıştır.

Papa VI. Paul, 1963 Noelinde, İstanbul patriği Athenagoras'la Kudüs'te buluşarak, Hıristiyan birliği için bu kutsal topraklardan mesaj vermiştir. II. Jean Paul **2000** yılında, Kudüs'te "**Ağlama Duvarına**" barış mesajını bırakmıştır. Papa XVI. Benoit ve bugünkü Papa Francis, Ürdün ve İsrail'den sonra Kudüs'ü ziyaret etmiştir. Böylece Papalar bu ziyaretleriyle, Kudüs'ün Hıristiyanlar için ne kadar mukaddes bir belde olduğunu bir kez daha göstermişlerdir.

Görüldüğü gibi Kudüs, üç ilahi dinin mensuplarınca aziz ve kutsal bir şehirdir. Bu şehrin hem siyasi hem de dini yönden barış içinde olması gerekmektedir. Yüzyıllarca, Müslüman yönetimleri, Kudüs'teki diğer din mensuplarına daima güven ve huzur vermişlerdir. Hz. Ömer'den başlayarak, devam eden bu huzur ve barış ortamı, Osmanlı Devleti'nde zirveye ulaşmıştır. Osmanlı Devleti, özel fermanlarla belli bir Statükoyu bu bölgede korumaya çalışmıştır. Kudüs'teki farklı milletlere ait yapılan çok sayıdaki kiliselerin tarihi, XIX. Yüzyılı tarihini taşımaktadır. 1917'de Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hâkimiyetinin yıkılmasından sonra, İngiliz mandasına geçen Filistin yönetimi, Yahudi Siyonist fikirlere kapı açmış ve Filistin'e dünya Yahudi göçünü hızlandırmıştır. 1948'de İsrail Devleti bölgede böylece kurulmuştur. 1948'de Birleşmiş Milletler bölgede iki devletin kurulmasına karar vermiştir. Filistin ve İsrail Devletleri böylece kurulmuştur. Ancak, Filistinliler haklı olarak, kendi topraklarında İsrail devletine rıza göstermemişler ve bir türlü bitmeyen Arap-İsrail kavgası bölgede daima canlı kalmıştır. İsrail'in, istilacı ve gelişmeci politikası, bölgede sürekli gerginliği artırmıştır. Bugün Doğu Kudüs, İsrail'in işgali altındadır. Gazze sürekli, İsrail'in saldırısı altında bulunmaktadır. Böyle bir bölgede nasıl barış kurulabilir?

1948 yılında "Institut Catholique de Paris"nin akademik açılış yılında peder Jean-Muhammed Abdulcelil şu konuşmayı yapmıştır: "Arap dünyasının ve İslâm dünyasının bedenine böyle bir **kanlı kıymığı** hangi hukuk batırmakta ve gözü pek muzaffer İsrail Devleti, komşu ülkelerin toprak bütünlüğünün bağımsızlığına karşı doğrudan bir tehdit olmasına, hangi hukuk izin vermektedir." Zira Filistin'in paylaşılması, enternasyonal güçler tarafından empoze edilmiştir. Görüldüğüne göre, burada iki hedef vardır. **Birinci hedef**, Yahudi nüfusun daha fazla artırılmamasıdır. Bu durumda onlar, bitmeyen bir düşmanlığın ülkesinde kalacaklardır. Çünkü Filistinliler, bir adaletsizliğin kurbanı olduğuna inanmaktadırlar. **İkinci hedef ise, bazen görüldüğü gibi, Yahudi göçleri devam edecektir. Bu da yerli halkın tedrici kovulması ile sonuçlanacaktır. Evrensel güçler, bizzat kazdıkları kuyuya böylece düşecektir.**²⁹

²⁹ Nouvelle de L'institut Catholique de Paris,1949,p,12-15,ayrıca bak.1980,p,41-45

Bu durumda 1948'de İsrail karşısında "**Kudüs, Barış Şehri**" isimli Louis Massignon'un makalesinin ateşli sözlerini, yeniden hatırlamak gerekecektir. O, şöyle diyordu: "Şayet Kudüs'e geri dönersem, bütün risklere rağmen kendimi Hıristiyan hissedeceğim ve Göğün, Yeri ziyaret ettiği yere ibadetimi tahsis edeceğim"³⁰

Yine 1948 de Kiliseler tarafından, çok sayıdaki savaşçı müdahalelerin bedbaht sonuçlarını en iyi şekilde çözme teşebbüsleri yapılmıştır. Özellikle 17 Eylül 1948'de Kudüs'te belli bir milletlerarası güvenin başarısızlığı sonucunda Folle Bernadettin'in katledilmesinden sonra, Birleşmiş Milletler, Kudüs için bir "Corpus Separatum" yasası (bölgesel) yapamamıştır. Bugün de durum aynıdır. Muhterem Edmond Ferhat 1987'de "Gerusalemme nei documenti pontifici" isimli bir kitap yayımlamıştır. Bu kitapta kullanılan bütün belgelerle Vatikan, bilinen çekişmelerin meydana getirdiği farklı çözümleri sunmayı denemiştir. II. Jean Paul 1984'teki mektubunda Birleşmiş Milletlerin, Kudüs ve Filistin için bir "**Corpus Separatum**" yasası ortaya koymasını istemiştir. Ancak maalesef, bölgedeki Müslüman kıyımından medet umanlar görünmektedir. İsrail daima, şımarık ve hukuk tanımaz bir tavırla bölgede egemenliğini ilan etmektedir. Mısır'daki ve Suriye'deki, Irak'taki kargaşalık da İsrail'in ekmeğine yağ sürmektedir.

Mısır Devlet Başkanı **Enver Sedat**, Kudüs'e giderek, İsrail Meclisinde 19 Kasım 1977'de, İsrail başbakanı Beğ'in daveti ile bir konuşma yapmıştır. Enver Sedat şunları söylemiştir: "**Kudüs özel bir statüye sahip olmalı ve bütün müminlere açık olmalıdır. Bütün samimiyetimle diyorum ki, Filistinliler olmaksızın bölgede barış olmaz. Buraya gelmeden önce, Aksa Camiinde ve Saint Sepulcre'da Allah'a bana güç vermesi için dua ettim.**"³¹ Bilindiği gibi Enver Sedat, 6 Ekim 1981'de, Kahire'de öldürülmüştür. Aynı şekilde İsrail başbakanı İshak Rabin de, 4 Kasım 1995'te öldürülmüştür. Görüldüğü gibi barış yakınlaşmaları bu bölgede birileri tarafından istenmemektedir. Bu da bölgedeki savaşın devam edeceği anlamına gelmektedir.

Bölgede barışın temini büyük oranda İsrail'e bağlıdır. İsrail'in 1967 Birleşmiş Milletler kararlarına uyararak, işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi gerekmektedir. İsrail'in yayılmacı politikasını derhal durdurması şarttır. İsrail'in Kudüsü, İsrail Devletinin başkenti yapma hayalinden vazgeçmesi gerekir. Filistin Devleti'nin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bugün Filistin'in bağımsızlığını 136 devlet kabul etmiş durumdadır. Filistin Devleti'nin ekonomik, askeri yönden desteklenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Böylece Filistin Devletinin, İsrail Devletine karşı caydırıcı bir güç olması mutlaka

³⁰ L. Massignon'un "Kudüs, Barış Şehri" makalesi, Témoignage Chretien (30 Nisan 1948)'de yayınlanmıştır. L. Massignon'un, Kutsal şehir karşısındaki ruhsal durumu için bak: M. Borrmans, Louis Massignou et Jérusalem", Bulletin de l'Ordre Equestre des Chevaliers du Saint Sèpulcre, Eylül, 210.

³¹ M. Borrmans, p. 8.

sağlanmalıdır. Kudüs, çok ayrı bir statü ile üç ilahi dinin mensuplarının barış içinde yaşayacakları bir şehir olmalıdır.

Kaynaklar

-----, 2003, "*Kitab-ı Mukaddes*", İstanbul.

-----, 1984, "*Documantation Catholique*", 3 Juin, No, 1875, P: 551-552

HRUBY K., 1993, "*Dictionnaire de Religione*", 2, vol.Paris.

Nouvelle De L'Institut Catholique de Paris,1949

MASSIGNON AL. Quds, 1949, "*Temoignage Chrétienne*", 30 Avril.

BORMANS M. Louis, "*Massignon et Jerusalem*", Bulletin de L'ordre Equestre des Cheval du Saint-Sepulcre, Septembre, P. 210

EL-CEVZİ, 1974, "*Fedailü'l Kuds Ve'Şam, Dâru'l Afaki'l Cedide*", Beyrut.

İBN TEYMİYYE, -----, Fi Ziyareti Beyt-il Makdis

